
РОЗДІЛ VI. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 340.3:343.5:316.36:159.9.

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.45>

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКИЙ ВЧИНИВ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Зінсу О.І.,

аспірантка відділу

докторантури та ад'юнктури

Національної академії внутрішніх справ

м. Київ, Україна

orcid: <https://orcid.org/0000-0003-3801-6203>

Зінсу О.І. Кримінологічна характеристика особистості злочинця, який вчинив домашнє насильство.

У статті розглянуто й обґрунтовано результати аналізу особистості особи, яка визнана обвинувальним вироком суду винною у вчиненому злочину домашнє насильство. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення концептуальних засад у сфері запобігання, профілактики й протидії домашньому насильству, що своєю чергою передбачає з'ясування загальних та специфічних особливостей насильницької моделі поведінки кривдника/злочинця як структурної одиниці у причинно-наслідковому ланцюжку злочину домашнє насильство. Методологічну основу наукового пошуку становить комплекс філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження правових явищ та категорій. Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці вітчизняних і закордонних науковців; положення Кримінального кодексу України, Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», розробки методичних рекомендацій, також право застосовні акти. З'ясовано стан наукової розробки проблеми у вітчизняній і закордонній науковій думці. Виявлено структурні одиниці кримінологічного портрета особистості, яка вчинила домашнє насильство та відокремлено основні типології кривдників.

Розглянуто особливості детермінації неправомірної насильницької моделі поведінки. Встановлено, що детермінантами насильницької моделі поведінки у сімейно - побутових, родинних стосунках є комплекс взаємозалежних, взаємопов'язаних елементів, чинників соціального і біологічного характерів. Висновки. За результатами дослідження сформульовано рекомендації і визначено підходи спрямовані на вдосконалення індивідуально — профілактичних заходів запобі-

гання проявам неправомірної поведінки у сімейно — побутових, родинних відносинах. Наголошується на ролі правового виховання, особистісної автономії, відповідальності за власну рефлексію, вчинки, задуми, критичне мислення, що своєю чергою є значущий у формуванні правомірної самокерованої суспільно - корисної поведінки особистості.

Ключові слова: держава, домашнє насильство, кривдник, злочин, особа злочинця, суспільна безпека.

Zinsu O.I. Criminological characteristics of the identity of the offender who committed domestic violence.

The article considers and substantiates the results of the analysis of the personality of a person found guilty by a court conviction of domestic violence.

The urgency of the research topic is due to the need to improve the conceptual framework in the field of prevention, prevention and counteraction to domestic violence, which in turn clarifies the general and specific features of violent behavior of offenders as a structural unit in the causal chain of domestic violence. The methodological basis of scientific research is a set of philosophical, general and special legal methods of research of legal phenomena and categories. The theoretical basis of the study were the works of domestic and foreign scientists; provisions of the Criminal Code of Ukraine, the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to Domestic Violence", development of methodological recommendations, as well as applicable law. The state of scientific development of the problem in domestic and foreign scientific thought is clarified.

The structural units of the criminological portrait of the person who committed domestic violence were identified and the main typologies of perpe-

trators were singled out. Peculiarities of determination of illegal violent model of behavior are considered. It is established that the determinants of the violent model of behavior in family - domestic, family relations are a set of interdependent, interconnected elements, factors of social and biological nature. **Conclusions.** Based on the results of the research, recommendations are formulated and approaches aimed at improving individual - preventive measures to prevent the manifestations of illegal behavior in family - domestic, family relations are determined. Emphasis is placed on the role of legal education, personal autonomy, responsibility for one's own reflection, actions, plans, critical thinking, which in turn is important in the formation of legitimate self-governing socially useful behavior of the individual.

Key words: state, domestic violence, offender, crime, identity of the offender, public danger.

Постановка проблеми.

Упродовж усієї історії людської цивілізації проблематика правової поведінки у сім'ї, побуті, родині належить до числа ключових проблем суспільного та приватного буття. Сформовані шаблони бажаних форм та правил поведінки старанно зберігались, вдосконалювались і передавались від покоління до покоління, формуючи тим самим традиційні, звичаєві правові норми, основним завдання яких було регламентація сімейних, родинних стосунків та певного правопорядку в конкретній демографічній одиниці зокрема, та у суспільстві в цілому. Однак, проблема неправомірної, зокрема злочинної поведінки, у тому числі й насильницької поведінки, була й залишається однією з найгостріших соціальних проблем. Особливого гостро проблематика насильницької моделі поведінки у сім'ї, родині, побуті повстає в сучасних умовах посилення конфліктності та загострення сімейних взаємовідносин.

Своєю чергою, небезпека домашнього насильства полягає у тому, що домашнє насильство чиниться по-різному, а виразність свавільної насильницької поведінки може бути різною – від шкідливого впливу, який супроводжується настанням соматичної й психічної патології до неправних фатальних наслідків, фатального кінця. Зокрема, викликає занепокоєння той факт, що «сімейні злочини все частіше стають збройними: із застосуванням вогнепальної зброї вчиняється 7 % вбивств, холодної зброї – 28 %, предметів, використовуваних як зброя, – 50 %. Набувають поширення й такі способи вбивства, як «утоплення» у ванні, отруєння, а особливо – удушення. У родинях стали поширюватися агресивно-насильницькі форми поведінки, що можуть відповідати поняттю екстремізму. Під час конфліктів у родині завжди знаходяться прихильники крайніх заходів, супротивники будь-яких компромісів.

Здається, що можна впровадити в обіг поняття «сімейний екстреміст» [1, с. 264]. За цим обставин заслуговують на увагу прояви жорстокості, ненависті у побутових, сімейних, родинних конфліктах. Водночас специфіка домашнього насильства як соціального явища та кримінального правопорушення полягає у тому, що за кожним випадком домашнього насильства простежується усталена роками складна конфігурація глибинного поліфонічного міжособистісного і внутрішнього конфлікту. Зазначене зумовлює необхідність з'ясування генези, механізму і детермінантів насильницької поведінки загалом і у домашньому насильстві, зокрема.

Стан дослідження. Аналіз наукової літератури свідчить, що проблематика девіантної поведінки, у тому числі й злочинної привертає досліджується науковцями з різних точок зору. Поступово у ході історичного розвитку філософського і наукового осмислення детермінації злочинної поведінки склалися фундаментальні біологічні та соціологічні концептуальні підходи стосовно детермінації злочинної поведінки. Наприклад, до біологічних концепцій належить наступні напрямки: антропологічний (Ч. Ломброзо, З. Фрейд); конституціональний; генетичний; аналітична психологія К. Юнга. Своєю чергою представлені такими напрямками як: індивідуальна психологія А. Адлера; теорія диференційного зв'язку Є. Сатерленда; теорія аномії (Е. Дюркгейм), теорія субкультур, нейтралізації, стигматизації. Серед основних теоретичних підходів до пояснення причин насильницької поведінки кривдників домашнього насильства доцільно виокремити психоаналітичний; біхевіористичний; когнітивний; гуманістичний підходи. У той же час, багатофакторний підхід є основою плюралістичної теорії причин злочинності. Зазначені напрямки спрямовані на наукові пошуки виявлення і з'ясування природи, закономірностей девіантної неправомірної поведінки, що має наукову та практичну значущість у сфері запобігання, протидії й профілактики злочинної поведінки загалом і стосовно домашнього насильства, зокрема. Наприклад, моделі й техніки когнітивно-поведінкової психотерапії широко використовуються у корекційних програмах (інтервенціях) індивідуальної чи (та) групової роботи з особами, визнані винними у вчиненні домашнього насильства.

Різні аспекти і компоненти проблематики домашнє насильство тією чи іншою мірою досліджували І. Богатирьов, О. Бандурка, В. Брижик, В. Голіна, О. Джужа, О. Гумін, М. Хавронюк та інші талановиті вітчизняні вчені. Зокрема, кримінологічні аспекти характеристики особистості злочинців, які вчинили домашнє насильство вивчали П. Біленко, І. Ботнаренко, У. Митник [2; 3; 4]; соціально - демографічні ознаки осіб, які вчинили сімейне насильство щодо дітей привернули

увагу О.Беспал [6]; особу злочинця як елемент криміналістичної характеристики у домашньому насильстві досліджувала Т.Іщенко [7]. Заслугує на увагу підготовлений вітчизняними науковцями (О. Джужі, І. Опришка, О. Кулика та інш.) навчальний посібник «Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї: питання правових, кримінологічних засад запобігання насильству в сім'ї» [5]. На дисертаційному рівні різні аспекти домашнього насильства вивчали О. Дмитращук, М.Кузнецов [8 ; 9].

Проблематика домашнього насильства також привертає увагу закордонних вчених. Так, внутрішньо психічний стан чоловіків, які вчинили подружнє насильство та схильність до самознищення стали предметом дисертаційного дослідження Turcotte, Simon (2021) [10]. Водночас особливості чоловіків-зловмисників, їх типологію, фактори ризику та предиктори подружнього насильства висвітлені у дисертаційній роботі Germain Emmanuelle (2021) [11]. До речі, вченим E Germain у ході емпіричної розвідки з-поміж іншого використано тест Германа Поршаха [11].

Важливу роль у наукових пошуках дієвих механізмів і засобів розв'язання проблематики домашнього насильства виконують такі форми зв'язків, як міжнародне та міжгалузеве співробітництво. Така співпраця покликана підтримувати науковий обмін і співробітництво в озвученій сфері суспільних відносин. З огляду на це цікавими та продуктивними стали результати спільної праці міжнародної групи вчених, до складу якої ввійшли дослідники із Нідерландів, США, Іспанії, Великої Британії: S. Seinfeld, J. Arroyo-Palacios, G. Iruetagoiena, R. Hortensius, L. E. Zapata, D. Borland, B. de Gelder, M. Slater, M. V. Sanchez-Vives (2021) [12]. Зусилля дослідників були спрямовані на з'ясування ролі емпатії та сприйняття у запобіганні агресивній поведінці та домашнього насильства.. З цією метою в кількох теоретичних моделях була створена «віртуальна реальність занурення», що допомогло створити ілюзію повного володіння тілом та дозволило правопорушникам перебувати в тілі жертви домашнього насильства. Під час віртуальної зустрічі реальні тіла учасників були замінені на віртуальне жіноче тіло, яке рухалося синхронно з їхніми реальними рухами. Як стверджують вчені, результати дослідження засвідчили, що правопорушники мають значно нижчу здатність розпізнавати страх на обличчях жінок у порівнянні з контрольною групою. Зате після втілення в жінку-жертву, злочинці покращили свою здатність розпізнавати стан жіночого обличчя та зменшили свою упередженість до поведінки жертв. Результати дослідження продемонстрували, що зміна точки зору за допомогою віртуальної реальності може змінити соціально-перцептивні процеси, зокрема, розпізнавання емоцій, які, як вважають

вчені, лежать в основі специфічної форми агресивної поведінки [12].

Зазначені праці стали вагомим внеском в науку. Однак, попри значної кількості науково-практичних доробок суспільна і приватна небезпеки домашнього насильства залишається наріжним каменем сучасності, а чимало аспектів неправомірної поведінки в сімейно побутових родинних стосунках все ще недостатньо розробленими, що потребує, відповідно, належного наукового узагальнення й аналізу та актуалізує обрану тему дослідження. Саме тому **метою** дослідження є психолого - кримінологічний аналіз природу і сутності особистості злочинця, яка вчинив домашнє насильство.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі **завдання**: уточнити концептуальні засади поняття «особа-кривдник», «особа-злочинець»; здійснити огляд стану дослідження кримінологічної характеристики особи, яка вчинила злочин домашнє насильство; виокремити основні структур одиниці кримінологічної характеристики особистості злочинця; виявити та охарактеризувати детермінанти формування неправомірної насильницької поведінки; зазначити шляхи, сформулювати висновки, пропозиції, рекомендації стосовно профілактики неправомірної насильницької поведінки у сімейно - побутових, родинних відносинах.

Виклад основного матеріалу Досліджуючи домашнє насильство як кримінальне правопорушення, а саме як злочин, насамперед варто звернути увагу, що відповідно до чинного законодавства України в залежності від ключових ознак за вчинення домашнього насильства передбачається соціально - правова відповідальність, зокрема: цивільна, адміністративна, кримінальна. Так, за диспозицією ст. 126-1 КК України домашнє насильство визначається як «умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи» (ст. 126-1 КК України) [13].

Одним із структурних елементів складу злочину загалом і зокрема злочину домашнє насильство, є суб'єкт злочину - фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до Кримінального Кодексу настає кримінальна відповідальність. Також доцільним є відокремити поняття «особа-кривдник» та «особа-злочинець». Згідно зі ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» «кривдником визнається «особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі» [14, ст. 1]. Домашнє насильство вчиняється як

дорослою особою, так і дитиною. У ст. 1, Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначено, що «дитина-кривдник - особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі» [14, ст. 1]

Натомість відповідно до принципів кримінального права особою - злочинцем вважається особа, яка обвинувальним вироком суду у визначеному чинним законодавством України порядку визнана виною у вчиненні того чи іншого злочинного діяння (дії чи бездіяльності).

На фундаментальність цього положення («особа-злочинець») вказував свого часу академік А.П. Закалюка. Зокрема, А.П. Закалюка наголошував про «неприпустимість застосовувати терміни «особистість злочинця», «особа злочинця» до вчинення особою злочину, а точніше — до підтвердження останнього обвинувальним вироком суду і не лише тому, що особа ще не визнана винною у вчиненні злочину, а й через те, що зміст особистості злочинця є антисуспільним і суспільно небезпечним, як правило, у значно більшій мірі, ніж в осіб з аморальною чи протиправною, але незлочинною поведінкою. Спрямованість особистості останніх згідно з наведеною типологією належить до суспільно небезпечного типу, але не кримінального, а передкримінального різновиду» [15, с. 56-57].

Власне кажучи, «особа злочинця — це сукупність істотних і стійких соціальних властивостей і ознак, соціально значущих біопсихологічних особливостей індивіда, які, об'єктивно реалізуючись у конкретному вчиненому злочині, надають вчиненому діянню характеру суспільної небезпечності, а винній у ньому особі — властивості суспільної небезпечності, у зв'язку з чим вона і притягається до відповідальності, передбаченої кримінальним законом» [16, с. 37].

Вітчизняні вчені зазначають наступні типи осіб, які вчинили насильницькі злочини в сім'ї: ситуативний тип: а) раптово-конфліктний підтип; б) афективний підтип; в) накопичувально афективний підтип; нестійкий тип; стійкий тип; злісний тип [7, с. 23-25].

З'ясування типології кривдників дозволяє виокремити тип так званого «епатажного кривдника». Для «епатажного кривдника» істотною є відкрита демонстративна форма агресії, імпульсивність поєднана із маніфестацією особистої брутальності, афективних реакцій, експлозивність (вибуховість) поєднані із відкритим нехтуванням правовими приписами, що своєю чергою засвідчує психічну нестійкість; низьку правову культуру, деформацію правосвідомості та призводить до саморуйнівної поведінки.

Наступним за типологією є так званий «завуальований кривдник». Для «завуальованого кривдника» істотним є виробленими навичками та конкретними уміннями «завуальованого» си-

стематичного, умисного маніпулювання, спрямованого на жертву насильства, поєднаного із проявами психологічного, морального утиску; погрозами різного роду; розповсюдження недостовірної інформації, ганебної, брехливої інформації, що не відповідають дійсності та порушує права, честь, гідність тим самим пригнічує жертву насильства, чим звісно, завдає йому (жертві) фізичну, морально-психологічну, матеріальну шкоду. Натомість поза межами домівки, наприклад серед професійної спільноти, так і серед громадськості «завуальований кривдник» на відміну від «епатажного кривдника» намагається створити та підтримати позитивний імідж. Він демонстративно грає роль врівноваженої, шанованої, доброзичливої людини. Біполярність поведінки «завуальований кривдник» значною мірою впливає на розвиток (розгортання) латентних форм (видів) домашнього насильства. Оскільки, за цих обставин професійна спільнота, оточення, сусіди зазвичай дають вельми хвалебні відгуки про особу, за образом якої насправді ховається абсолютно впевнений у своїй безкарності кривдник домашнього насильства. Розвіяти усталений образ поважної людини доволі складно, чим і користується впродовж тривалого проміжку часі «завуальований кривдник».

Наведене певною мірою підтверджує той факт, що «кривдник:- дуже часто видає себе за спокійну людину, яка не розуміє, чому було викликано поліцію, тобто на тлі збудженості постраждалих осіб він може виглядати врівноважено;- може вдавати себе за жертву та перекладати відповідальність за скоєне на постраждалу особу, аргументуючи це тим, що сама (сам) напросилася (вся);- може контролювати постраждалу особу через висловлювання, мову жестів та інші ледве помітні елементи їхніх стосунків (особливо це стосується дітей) і таким чином впливати на розповідь постраждалої особи поліції» [19, с. 12]. На згадану бі-полярну особливість поведінки кривдника звертають увагу і інші вчені. Наприклад, Н. Ліщук висловлює думку, що «якщо розглядати в рамках соціально-рольової групи ознак життєдіяльність сімейних злочинців в цілому, то нерідко спостерігаються різкі суперечності між рольовою поведінкою у сімейній сфері та поведінкою у сфері праці, що характеризується своєрідним феноменом «роздвоєння особистості». Це виявляється в тому, що з одного боку людина ввічлива і дисциплінована на роботі, а з іншого- конфліктна і деспотична в сім'ї» [20, с.92].

Очевидно, що в основі зазначених типологій кривдника приховується один із найскладніших психологічних конфліктів — затяжний внутрішньоособистісний (інтрапсихічний) конфлікт та різні ступені його визрівання, прояву. Адже процес формування насильницької моделі поведінки, яка слугує основою поведінки кривдника, є до-

силь складним, оскільки вміщує і відбиває багатогранну конструкцію людської природи й буття. Так, однією з істотних, характерних особливостей поведінки кривдника є намагання реалізувати нестерпний патологічний потяг до влади, маніпулюванню, встановленню домінування, контролю над поведінкою жертви, тим самим обмежуючи права та свободи опонента. Систематичні образи, погрози із використання психологічних, фізичних, фінансових засобів впливу на жертву та її залежного стану жертви є провідним у поведінці кривдника. У. Митник з-поміж іншого висловлює думку про «викривлену соціальну свідомість, низький рівень соціальних навичок, емоційного інтелекту» особи злочинця, який вчиняє домашнє насильство [4, с. 142-143]. Зазвичай однією із виявлених суттєвих ознак є нездатність до співчуття.

В розвиток наведених положень характеристика особи злочинця, який вчинив домашнє насильство передбачає аналіз за певними критеріями, ознаками, підставами: за статтю, віком, типом населеного пункту, освітою, сімейним станом, станом працевлаштування, станом кримінально - правового зв'язку, мотивацією, зняттями, способом вчинення злочину тощо. Оскільки прояви насильницької моделі поведінки кривдника відбуваються у певних ситуаційних умовах, ситуаціях, середовищі, за участю певного кола осіб, які наділені певними ролями (кривдник, жертва, радники, спостерігачі, споглядальники, підбурювачі). У цьому контексті вибірка за різними параметрами генеральної й вибіркової сукупності дозволяє інтерпретувати результати варіацій досліджуваних ознак за різними критеріями, одиницями, обсягами. Зазначений підхід надає можливість кількісно і якісно проаналізувати матеріали досудового розслідування, судової практики, результатів наукових доробок вітчизняних вчених, статистичних даних та з'ясувати основні кримінологічні і психологічні особливості особистості кривдника/злочинця.

Так, відповідно до статистичної інформації Державної судової адміністрації за 2019 р. За 2019 р. « за вчинення злочину за ст. 126-1 ККУ було засуджено 224 особи, з них 214 (або 95,5%) – чоловіки, 10 (або 4,5%) – жінки; усі повнолітні. Найчастіше злочини домашнього насильства за ст. 126-1 ККУ вчинялись у стані алкогольного сп'яніння працездатними особами у віці 30-50 років, які не працювали та не навчалися на момент вчинення злочину». [17, с. 25]

Згідно з результатами дослідження, проведеного П. Біленко: «домашнє насильство в більшості вчиняють особи чоловічої статі (96,6 %), із них синами –50 %; вікова група становить 21-40 років; особи мають повну середню освіту (50%) вони офіційно не працевлаштовані (96,52%), 62 % з них раніше не притягувалися до кримінальної відповідальності, а 32,75 % – перебували в стані

алкогольного сп'яніння. Місце реєстрації та місце фактичного проживання у 65 % збігаються» [2, ст. 102]. У той же час, дослідження здійснені І.Ботнаренко засвідчили, що « кримінологічний портрет особи злочинця, який вчиняє насильство в сім'ї: чоловік віком 21–40 років, одружений, освіта середня, може мати проблеми в інтелектуальному розвитку, переважно не має постійного місця роботи або є працівником низької кваліфікації, з ознаками девіантної поведінки (схильний до вживання спиртних напоїв та вчинення різноманітних правопорушень), має «викривлену» соціальну свідомість, низький рівень соціальних навичок або афективні порушення психіки (у межах осудності) та вчиняє насильницькі акти відносно своєї дружини та/або дітей». [3, с. 93].

О.Дмитрашук наголошує: «аналіз статистичних показників за2018-2020 роки дозволяє стверджувати, що з числа кривдників більшу частину складають чоловіки (90%), в той час як жінки 10%. Водночас, окремої уваги заслуговує і насильство в сім'ї, що вчиняється жінками, жертвами якого, як правило, стають діти, батьки, родичі, сусіди. Особливої уваги з цього приводу потребує психологічне насильство». [18, с. 10].

Водночас, О.Беспал, аналізуючи соціально-демографічні ознаки осіб, які вчинили сімейне насильство щодо дітей з'ясувала, що « в основному вчиняють сімейне насильство проти життя та здоров'я щодо дітей особи чоловічої статі – 72,1 % (з них 54,5 % – рідний батько), вікової групи 30-49 років (81,3 %), які мешкають у сільській місцевості (57,4 %), мають повну загальну середню освіту (44,7 %), перебувають у незареєстрованому (фактичному) шлюбі (40,7 %). Особи, які вчинили таке насильство, найчастіше мешкали в родині з дружиною (чоловіком) і рідними дітьми – 35 %, переважна більшість осіб не займалася суспільно-корисною працею, тобто 52 % осіб не працювали і не вчилися без поважних причин, з них 50,4 % перебували тимчасовими заробітцями. Серед тих осіб, які були працевлаштованими, були зайняті найбільше у сфері сільського господарства – 12,3 % » [5, с. 5].

Також простежується взаємозв'язок рівня освіти, агресивної поведінки та насильницьких дій. З цього приводу М. Кузнецов стверджує: « люди з низьким освітнім і культурним рівнем більш грубі, нестримані, нахабніші та частіше створюють конфліктні ситуації, під час яких не можуть правильно оцінити характер своєї поведінки і передбачити подальші дії» [21, с. 139]. У той же час, О.Дмитрашук підкреслює: «за 2019 рік 89,9 % осіб-кривдників, які вчинили домашнє насильство не працювали і не навчалися. У 2020 році аналогічна ситуація 89,3 % осіб, які вчинили домашнє насильство були працездатні, але не працювали і не навчалися» [8, с. 115]. О.Дмитрашук наголошує: «ураховуючи, що 89 % осіб-кривд-

ників, які вчинили домашнє насильство не працюють, можемо припустити, що вільний час вони витрачають на ЗМІ (перегляд телебачення, безцільне використання соціальних мереж та мережі інтернет) » [8, с. 121]. Інші вчені висловлюють думку, що «більше половини кривдників до вчинення злочину вели інертно-паразитичний спосіб життя та зловживали спиртними напоями, що створювало сприятливе підґрунтя для численних конфліктів із майбутніми потерпілими. У третини осіб судово-психіатричними та судово-психологічними експертизами виявлені психічні аномалії у межах осудності. Серед них хронічний алкоголізм; психопатія; залишки черепно-мозкових травм; наркоманія; олігофренія; епілепсія, шизофренія» [22, с. 61]

Зазначене підкреслюють значущість твердження О.Дмитрашук про те, що « надмірна кількість вільного часу, відсутність зайнятості, небажання до суспільно-корисної праці та самовдосконалення, тільки сприяє вчиненню домашнього насильства» [8, с. 106].

Таким чином, аналіз опрацьованих джерел врешті-решт дозволяє сформулювати положення, що у переважній більшості злочинцем, який вчиняє домашнє насильство є особа, чоловічої статі, віком 25-50 років, невисокий освітній рівень (повна загальна середня, середня спеціальна освіта, професійно-технічна освіта), зазвичай офіційно не працевлаштований, чи тимчасова не працевлаштований; з вираженими проявами адиктивної поведінки (зловживання алкогольними напоями) та домінуванням схильністю до агресивності, деспотизму. Саме такий стан речей, не в останню чергу, засвідчує притягнення в минулому до адміністративної чи кримінальної відповідальності.

У цьому контексті винятково важливим є кримінально-правова характеристика, яка передбачає з'ясування з кримінально-правових позицій істотних і характерних особливостей й ознаки про склад скоєного злочину, спрямованість, мотивацію, співучасть, інтенсивність кримінальної діяльності, наявність судимостей тощо. Так, згідно із напрацюваннями Т.Іщенко, «більшість осіб (79,2%) скоїли злочин, не маючи судимість, водночас, 22,1% осіб не мали судимість на підставі ст.89 КК України, 19,5 % осіб скоїли злочин, маючи не зняту й непогашену судимість, стосовно 1,3 % осіб інформацію щодо судимості у вироку не вказано. Таким чином, значна кількість осіб (41,6%) були такими, що мали досвід злочинної діяльності та раніше притягувалися до кримінальної відповідальності. Аналіз судової практики засвідчив, що лише 1,4 % осіб повторно було притягнуто до кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства» [6, с. 68].

Своєю чергою «зі звіту Державної судової адміністрації за 2019 рік бачимо, 15 осіб (9,4 %) судились, але визнані такими, що не мають су-

димості, 12 осіб (7,5 %) судились, але судимість погашена чи знята, 34 особи (21,4 %) мали не зняту чи непогашену судимість з них: 1 судимість – 23 особи (14,5 %), 2 судимості – 2 особи (1,2 %), 3 судимості і більше – 9 осіб (5,7 %). Кривдники мали наступні судимості: 10 осіб (6,3 %) за злочини проти життя чи здоров'я особи, 18 осіб (11,3%) проти власності, 2 особи (1,2 %) проти громадського порядку, моральності, 2 особи (1,2 %) пов'язані з наркотиками, 2 особи (1,2 %) за інші злочини. З кількості осіб, які мали не зняту і непогашену судимість: 25 осіб (15 %) відбули покарання повністю, 5 осіб (3,1 %) скоїли злочин, не відбувши покарання, 3 особи (1,9 %) вчинили злочин у період відбування покарання у вигляді іспитового строку, 1 особа (0,6 %) у період відбування іншого покарання» [8, с. 103-104].

Дослідження здійснені Н. Ліщук виявили, що «28% злочинців вже були раніше засуджені. З огляду на високу латентність даного виду злочинів, цей показник може бути значно вищий. Майже кожен третій з них раніше засуджувався за вчинення різного роду злочинів, в тому числі близько половини мали дві і більше судимості. 36,6 % осіб досліджуваної категорії попередній злочин вчиняли у сфері сімейно-побутових взаємин» [20, с. 9]

Серед мотивів за якими вчиняється домашнє насильство, як відзначає науковець Н. Ліщук, «кожен третій насильницький акт щодо жінки був наслідком незадоволеності характером потерпілої, 10 % були незадоволені тим, як потерпіла виконувала домашні обов'язки, а 4 % – її головним становищем у сім'ї. Досить поширеним мотивом є помста, пов'язана з відмовою потерпілої виконати будь-яке прохання або вимоги, виконати роль, яку нав'язував злочинець. Так, помста в зв'язку з відмовою дати гроші на спиртне була відзначена в 14 % випадків, а помста за звернення потерпілої в правоохоронні органи – в 6% випадків. Яскраво виражений також мотив помсти-ревності. Помста за зраду зустрічається в 22 %, такий мотив посідає друге місце за поширеністю мотивів серед досліджуваної категорії злочинців, які вчинили різні насильницькі дії щодо жінок» [20, с. 95-96].

Тобто, одним із найбільш поширених мотивів вчинення домашнього насильства є: помста, ревності, корисливі мотиви. М. Кузнецов у дисертаційному дослідженні відзначає, що в ієрархії мотивів домашнього насильства на першому місці помста (74 %). « За нею йдуть мотиви ревності -9,8 % і користі — відповідно 14,6 %. Інші мотиви складають відповідно 2,4 % » [9, с. 87].

На ґрунті тривалих неприязних відносин приводом для насильства з боку кривдника можуть бути будь-які обставини, факти, дії, які крізь формат поглядів кривдника сприймаються настільки для нього образливими, що обумовлюють у

кривдника спалах гніву, агресії, ненависті, люті; і на переконання кривдника підлягають невідкладному реагуванню шляхом свавільних насильницьких дій фізичного, економічного, психологічного, сексуального характеру. Іноді така модель поведінки пояснюється невмінням контролювати власні пізнавальні, вольові, емоційно-чуттєві процеси, пристрасним бажанням «поставити всіх і особливо жертву, на місце», бажанням маніфестувати (демонструвати) свою здатність на патологічні афективні реакції, афективний вибух, що за своєю сутністю акумулює взаємодією різних факторів у тому числі й факторів тривалої психотравматичної ситуації, які є наслідком фатального збігу низки суб'єктивних і об'єктивних чинників. За цих обставин «чільне місце в наростанні міжособистісного та внутрішнього стану невдоволення учасників конфлікту займає психологічна несумісність, яка містить індивідуально-психологічні складники, ціннісні орієнтації, рівень домагань, правову культуру, світогляд, соціальну роль» [23, ст. 10].

Наступним важливим компонентом характеристики особистості злочинця, що вчинив домашнє насильство є його соціально-психологічні властивості. Соціально-психологічні властивості включають світогляд, інтереси, життєві установки. Р. Перелігіна, У.Митник, досліджуючи психологічні особливості особи злочинця, який вчиняє домашнє насильство виявили: «психічні аномалії в межах осудності, низька самооцінка, схильність до вживання алкогольних напоїв, наркотичних речовин, вчинення правопорушень та ігнорування правових норм, стереотипність уявлень щодо гендерних ролей» [24, с. 225].

Вважаємо за потрібне також відзначити зв'язок аномалій поведінки сімейних кривдників з активністю у духовній сфері та у сфері сімейної господарської діяльності. За твердженням Н. Ліщук: «52% даної категорії осіб, маючи досить високий зарібок, матеріально не забезпечували сім'ю; 60% – не брали участі у господарській внутрішньо сімейній роботі; у духовній сфері: а) 71% – не брали участь у вихованні дітей, а якщо брали, воно зводилося до негативного впливу на неповнолітніх членів сім'ї; б) 76% – у взаєминах з членами сім'ї обирали грубий стиль спілкування» [20, с. 92].

Ігнорування легітимних норм права, абсолютна незацікавленість у пізнанні, зневажливе ставлення до законності в поєднанні із низьким рівнем духовної культури та нездатністю до проведення конструктивного діалогу поглиблюють процес деформацій правової культури, правосвідомості особистості та засвідчує характерний для кривдника/злочинця правовий нігілізм. Окремої уваги потребують дослідження латентності (природна; погранична; штучна) різних форм (видів) домашнього насильства. Важливо підкреслити, що нами

зафіксовані особливості саме тих осіб, які визнані обвинувальним вироком суду винними у вчиненні злочину і відповідно до яких призначено покарання згідно з положеннями кримінально-правової політики держави. Разом з тим зазначанні вище особливості характеристики особистості злочинця, який вчинив домашнє насильство, не вичерпують опису усіх властивостей, особливостей злочинця, підкреслюючи тим самим складність і багатогранність конфігурації причинно-наслідкового ланцюжку проблематики домашнього насильства.

Цією обставиною пояснюється взаємодія детермінантів насильницької моделі поведінки, яка являє собою діалектичну єдність чинників біологічного, соціального, індивідуального характерів. Тобто сукупність факторів мікрорівня, мезорівня та макрорівня, які впливає на моральну, етичну, правову соціалізацію особистості. Іншими словами, особистість кривдника, злочинця, його вчинки, характер є продуктом синтезу генетичних і середовищних детермінантів, при якому соціальне і біологічне тісно переплітаються між собою взаємозалежними одиницями та проявами в реаліях буття. Значну роль у системно-структурних зв'язках детермінантів злочинної поведінки та формуванні насильницької моделі поведінки й потенційної схильності до злочину відіграє навколишнє середовище (оточення), ситуаційні умови, мотивація. Виключання чи зміна ключових складових ситуації змінює відповідно і кінцевий результат взаємодії учасників потенційного поліфонічного глибинного конфлікту, яким є домашнє насильство. Ядром насильницької моделі поведінки є затяжний інтрапсихічний конфлікт особи, яка вчинила домашнє насильство, відсутність психологічної рівноваги, внутрішнього затишку, гармонії, злагоди, людського щастя, щасливої родини. Зазвичай характерним відчуттям є глибокий психологічний дискомфорт. Особа, яка умисно систематично починає вчиняти насильства в сім'ї, родині, побуті поступово набуває криміногенних якостей, властивостей, базовою рисою яких є антисоціальною поведінка, а з позиції власного буття така особа стає жертвою внутрішньо особистісного конфлікту і саморуйнівної поведінки, що засвідчує водночас, вибудовану драматичність і трагедію власного буття, кризу поступу гармонізації особистості, спустошеність тощо.

Відзначимо, що свого часу академік А.П. Закалюк наголошував, що «не можна називати злочинцем особу та характеризувати її як особу злочинця до того, як у визначеному законом порядку не буде встановлено вчинення нею злочину. Але сукупність соціальних типових ознак, що відрізняють особу злочинця від інших типів особи, не з'являється в один момент, після чи під час вчинення злочину, тим більше — після вироку суду. Ці ознаки накопичуються поступово, трива-

лий час, коли кількісні показники негативних рис перетворюються у нові негативні якості, що набувають суспільної небезпечності, обумовлюють криміногенну мотивацію і в певний момент реалізуються у вчиненні злочину. Таким чином, риси і ознаки особи злочинця з'являються задовго до того, як вони зрештою реалізуються у вчиненні злочину. Так само, ці риси не зникають в один момент після відбуття покарання. Має пройти певний, нерідко тривалий час, коли ознаки особи злочинця зміняться у соціальне прийнятному напрямі та втратять свою соціальну типовість особи злочинця» [15, с. 239].

Звідси очевидно, що суттєвого значення у формуванні вектора правової поведінки (правомірного - неправомірного, асоціальності, анти соціальності) набуває спосіб життя відповідних прошарків, соціальних груп, політико-економічний стан суспільства, рівень задоволення фізіологічних потреб людини тощо. Зокрема, стиль сімейного виховання, житлово-побутові умови, рівень задоволення життєвих домагань членів сім'ї. Так, для гармонійної доброзичливої сімейної атмосфери характерним є взаємна довіра сторін, взаємоповага, чуйність, взаємна підтримка, що закономірним чином знижує ризик розвитку насильницьких форм поведінки та слугує, відповідно, формуванню здорових стосунків. За цих обставин «однією з основних ознак гармонійної, психологічно здорової сім'ї є особистісна автономність партнерів, а дисгармонійної – її відсутність, або перекирвлення в бік цілковитого відчуження. Особистісна автономія передбачає можливість дистанціювання від впливів оточення, здатність діяти не так, як це диктують зовнішні сили, навіть якщо їх уособлює кохана людина, а в ситуаціях примусу – чинити їм опір. Розмитість меж власного "Я", характерне для залежної особистості, пояснює неможливість побудови нею здорових стосунків, в яких близькість між партнерами поєднується з автономністю кожного з них» [25, с. 258].

Водночас для дисфункціональних сімейних зав'язків притаманним є стереотипні модули буття при яких спостерігається авторитарний стиль виховання, низький морально-правовий, культурний рівень, постійне зневажливе, підозріле ставлення один до одного, що зрештою створює потенційний ризик зародження та формування насильницької моделі поведінки. До речі, домашнє насильство, особливо вчинене у присутності дитини також значною мірою впливає на вектор правової соціалізації особистості та формування ментальності майбутнього кривдника

У цьому сенсі науковець А.Блага наголошує: «найбільших криміногенних властивостей набувають сім'ї, що складають групу ризику щодо скоєння насильства та жорстокого поводження: 1) сім'ї, які неналежно виконують виховну та соціалізуючу функції; 2) сім'ї з наявністю залежно-

стей у членів сім'ї; 3) сім'ї із наявністю у членів родини хронічних соматичних або психічних захворювань; 4) сім'ї, що вирізняються за віком батьків, а також складом та повнотою; 5) сім'ї, які мають специфічні проблеми» [26, с. 299].

Втім, безумовно, зростання в сім'ї, яка належить до групи ризику не дає 100% впевненості й очевидності, що саме в такій сім'ї сформується насильницький світогляд майбутнього кривдника/ злочинця. Сім'ї «групи ризику» тільки вміщують набір складових, фактів, обставин, використання яких залежить від цілого комплексу чинників, серед яких з-поміж іншого, суттєвого значення набувають життєві домагання особистості, в центрі яких повстає сама особистість, її особистісний потенціал, з її потенційними здібностями, ресурсним підходом, актуальними можливостями розвитку та прагненнями, спроможностями й готовністю до самостійного конструктивного рішення і вмілого використання принаймні хоча б тих можливостей, які є в тій чи іншій ситуації. Зазначене підкреслює роль особистості, у виборі моделі поведінки поряд із зовнішніми чинниками та ситуаційними умовами, умовами середовища.

Адже, як влучно зазначив А.П. Закалюк, «за своєю соціальною сутністю кожна особа є індивідуальною, її природні властивості, інстинкти, рефлексії, задатки, генетичні стандарти, матриці, здібності впливають на притаманне індивідуально їй сприйняття та засвоєння зовнішніх впливів, включаючи суспільний. Через це суспільний вплив за своїм значенням та результатами виявляється індивідуально неоднаковим у різних осіб. Неоднаковість соціального змісту особи, тобто її особистості, яка обумовлюється індивідуально особливим поєднанням зовнішніх впливів та їхнього внутрішнього сприйняття, впливає на індивідуальний зміст та міру її соціалізації, індивідуальної свідомості, співвідношення у ній суспільне прийнятних та неприйнятних (негативних) елементів. Цим індивідуальним співвідношенням названих елементів свідомості та особистості, переважанням у них тих чи інших елементів визначаються причини і внутрішні мотиви вчинків і діяльності осіб в цілому» [15, с. 237].

Варто зауважити, що у Методичних рекомендаціях щодо запобігання та протидії насильству зазначено: «насильником (кривдником) здебільшого стає людина, яка сама переживала насильство, має «занижену» самооцінку, прагнення контролю, домінування (ставить свої цінності, упередження вище за інші та нав'язує їх), не в змозі висловити свої потреби та зрозуміти потреби іншого. Нерідко насильник сприймає свої дії як єдину комунікацію - лише так його чують, поважають, бояться. Якщо насильник є соціопатом (людина з клінічною нездатністю до соціальної адаптації), його характеризує також невміння спі-

впереживати, садизм» [27].

Наступним чинником, який підвищує ризик формування і розвитку насильницької моделі поведінки є емоційне вигорання як у сім'ї, так і соціумі загалом.

Також, до фонових явищ, які тісно пов'язані із суспільно - небезпечною поведінкою домашнього насильника належить стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння. Систематичне вживання алкогольних напоїв з плином часу закономірним чином сприяє реалізації агресивних дій, вчиненню злочину домашнє насильство, а разом із тим підвищує і ризик заподіяння тілесних ушкоджень різної тяжкості. У цьому контексті Н. Ліщук наголошує: « 88 % осіб, які вчинили злочин стосовно дружини (співмешканки), постійно вживали спиртні напої, при цьому 56 % з них страждали запоями, а 30 % - вживали спиртне регулярно. Не випадково 82 % злочинців перебували в момент скоєння злочину у стані алкогольного сп'яніння» [20 с. 94]. Тож, цілком природно, що законодавцем відокремлено положення про кримінальної відповідальності за вчинення правопорушення у стані фізіологічного сп'яніння. Так, «вчинення злочину особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів» належить до обставини, які обтяжують покарання [13, ст. 67]. У зв'язку з чим однією із вкрай важливих складовою системи запобігання та профілактики злочину домашнє насильство, та злочинів, пов'язаних із домашнім насильством є своєчасне виявлення, запобігання і профілактика залежних та інших деструктивних психічних станів.

У той самий час аналіз особистості кривдника та злочинця у домашньому насильстві був би неповним без урахування віктимологічних аспектів поведінки жертви, зокрема випадків неправомірної поведінки жертви, що своєю чергою здійснює досить суттєвий вплив на розгортання злочинного наміру і мотивації, тим самим підкреслюючи роль вектора правової поведінки стосовно індикації та провокації вчинення злочину. Оскільки «злочинець, жертва і ситуація настільки тісно пов'язані між собою, що утворюють єдину систему, яка може існувати лише за наявності всіх компонентів» [28, с.54]. Правова поведінка жертви домашнього насильства характеризується віктимністю та вектором правомірності (нейтральна, провокуючи, конфліктна). Учасники конфлікту (підбурювачі, спостерігачі) нерідко теж роблять свій внесок в спалах агресії, насилля та розгортання домашнього насильства. За цих умов також слід враховувати обставини, які за ст. 36 КК України виключають кримінальну протиправність діяння, та обставини, які пом'якшують покарання [13, ст. 36], [13, ст. 66]. У цьому контексті науковець М.Кузнецов відзначає:«більшість злочинів учинено стосовно членів сім'ї та близьких

родичів, з якими у винних неодноразово виникали криміногенні конфлікти. При цьому нерідко злочинці характеризуються позитивно, а поведінка потерпілих мала неправомірний, провокаційний характер. Реакція обвинувачених виникала негайно у відповідь на напад, або ж злочинці здійснювали посягання на випередження, прагнучи таким чином нейтралізувати агресивність жертви» [21. с. 138].

Зрештою ще одним чинником, який посилює ймовірність розгортання насильницької поведінки є соціальна інерція, яка своєю чергу сприяє розвитку впевненості у всюдозволеності та безкарності. В контексті сучасних геополітичних реалій існування стереотипних поглядів, патогенного мислення стосовно правової поведінки у сімейно - побутових родинних відносинах підвищує ризик проявів свавільної насильницької моделі поведінки, носії якої вважають за звичним здійснювати фізичне, сексуальне, психологічне або економічне насильство, не оцінюючи при цьому свої дії, як ознаки протиправного діяння. Це своєю чергою підтверджує усталену роками парадигму правової поведінки. Усе вищезазначене акцентує, що одним із ключових завдань кримінологічної політики у сфері протидії та профілактики домашньому насильству є подолання дискримінаційних упереджень, звичаїв, традицій та всіх інших практик, які ґрунтуються на ідеях тоталітарного режиму, стереотипних ролях жінок та чоловіків. Це своєю чергою виступає однією зі складових концепцій соціальної правової держави та слугує пріоритетом загальнолюдських цінностей, прав і свобод. За цих умов підвищується роль профілактичних, превентивних заходів насильницької поведінки у сімейно побутових родинних відносинах, що з поміж іншого передбачає:підвищенням соціального забезпечення вразливим категоріям населення; вироблення і впровадження ефективних заходів правового виховання, які включають розвиток власної рефлексії, самосвідомості, критичного мислення, самовдосконалення, самоосвіти; формування власної автономії та відповідального ставлення до своїх вчинків, задумів, очікувань, та їх наслідків. Ці та інші заходи мають на меті підвищення правосвідомості та формування правомірної самокерованої суспільно - корисної поведінки особистості.

Висновки. Таким чином, проведене нами дослідження дозволило визначити ряд характерних кримінально - правових ознак і соціально - психологічних властивостей особи - злочинця, який вчинив домашнього насильства. З'ясовано, що у переважній більшості злочинцем, який вчинив домашнє насильство є особа, чоловічої статі, віком 25-50 років, зазвичай невисокий освітній рівень, офіційно не працевлаштований, чи тимчасова не працевлаштований; з вираженими проявами адиктивної поведінки (зловживання алкогольними напоями) та схильністю до агресії,

деспотизму, свавілля, авторитаризму. При цьому детермінантами насильницької моделі поведінки у сімейно - побутових, родинних стосунках є комплекс взаємозалежних, взаємопов'язаних елементів, чинників соціального і біологічного характерів.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в поглибленому аналізі вчинення насильства в сім'ї, родині, побуті особами, які підпадають під медичний критерій неосудності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шалгунова С.А. Особа насильницького злочинця: монографія. Дніпропетровськ: ДДУВС ; Ліра-ЛТД, 2012. 548 с.
2. Біленко П.С. Кримінологічна характеристика кривдника.-Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 2019. Вип. 2 (86).С.95-105. DOI <https://doi.org/10.33766/2524-0323.86.95-105>.
3. Ботнарченко І.А. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють насильство в сім'ї.. - 2017. № 2. С. 83-96.
4. Митник У.М. Кримінологічна характеристика особи злочинця, який вчиняє домашнє насильство. Право і сіспільстіо № 1, 2019 р. С. 139-143.
5. Джужа О.М. та ін. (ред.) Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї:Навч. посіб. / За заг. ред. О. М. Джужі, І. В. Опришка, О. Г. Кулика. - К.: Національна академія внутрішніх справ України. 2005. 124 с.
6. Беспал О. Соціально-демографічні ознаки осіб, які вчинили сімейне насильство щодо дітей. Інформація і право. No 1(24)/2018).-С.159-163.-URL: 8246-887<http://ippi.org.ua> > ... > 1(24)/2018.
7. Іщенко Т. 2019. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики домашнього насильства. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 112, 3 (Груд 2019), 65-71. DOI:<https://doi.org/10.33270/01191123.65>.
8. Дмитрашук О.С. Запобігання домашньому насильству підрозділами Національної поліції України.-дис. ... канд. юрид. наук.-12.00.08/Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ.-Дніпро-2021.
9. Кузнецов М.Г. Домашнє насильство:кримінологічна характеристика та запобігання.-Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.-Київ, Мауп, 2019 р. URL: 82247<https://maup.com.ua> > navchannya-u-maup > theses.
10. Turcotte, Simon (2021). Le fonctionnement intrapsychique d'hommes auteurs de violences conjugales et d'autodestruction. Essai. Trois-Rivières, Université du Québec à Trois-Rivières, 151 p. - Québec, Canada,2021.-URL: <https://depot-e.uqtr.ca/id/eprint/9888>.
11. Germain, Emmanuelle (2021). Évaluation du fonctionnement intrapsychique des hommes auteurs de violences conjugales, selon les types de violence conjugale émise, mesurée par le test du Rorschach.- Essai. Trois-Rivières, Université du Québec à Trois-Rivières, 173 p.-Québec,2021).- URL: <https://depot-e.uqtr.ca/id/eprint/9790>.
12. Seinfeld, S., Arroyo-Palacios, J., Iruretagoyena, G. et al. Offenders become the victim in virtual reality: impact of changing perspective in domestic violence. Sci Rep 8, 2692 (2018). <https://doi.org/10.1038/s41598-018-19987-7> (Scopus).
13. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341>.
14. Про запобігання та протидію домашньому насильству:Закон України від 07.12 2017 р. No 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
15. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології. У 3 кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної ` науки. 424 с.
16. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х.: Право, 2009. 288 с.
17. Моніторинг ситуації реагування системи правосуддя на вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі / Ю.В. Аносова та ін. 2019. URL: <https://la-strada.org.ua/download/monitoryng-sytuatsiyi-reaguvannya-systemy-pravosuddya-2019>.
18. Дмитрашук О.С. Запобігання домашньому насильству підрозділами Національної поліції України.- автореферат дис. ... канд. юрид. наук.-12.00.08/Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро-2021.
19. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції [Текст]: метод. рек. / [В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, М.В. Пашковська]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с.
20. Ліщук Н.О. Насильницькі дії, що вчиняються щодо жінок: причини та запобігання : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Наталія Олександрівна Ліщук ; Міністерство освіти і науки України, Заклад вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права», Національний університет «Львівська

- політехніка». Львів, 2020. 232 с. Бібліографія: с. 211–228 (192 назви). URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/54118>.
21. Кузнецов, М. (2019). Віктимологічний портрет жертви домашнього насильства, що є небезпечним для життя. Вісник Пенітенціарної асоціації України, (1), 136-144. URL: <https://doi.org/https://doi.org/10.34015/2523-4552.2019.1.12>.
 22. Соціальна і корекційна робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї : навч.-метод. посіб.: у 2 т. Т. 1. / кол. авт. : О. М. Бандурка, О. І. Бандурка, В. О. Брижик та ін.; за заг. ред. О. М. Бандурки, К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної. Київ : Україна, 2013. 130 с.
 23. Зінсу, О. 2020. Домашнє насильство як поліфонічний глибинний конфлікт. З.: Держава та регіони. Серія: Право, 2020 р., No 3 (69). С. 8-12. DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.3.1>.
 24. Перелигіна Р.В. Феноменологія домашнього насильства в Україні та Європейському Союзі. Часопис Київського університету права. 2018. № 1. С. 181-186.
 25. Життєві домагання особистості: монографія / Т. М. Титаренко, І. В. Лебединська, Н. В. Алікіна [та ін.]. К. : Педагогічна думка, 2007. 456 с.
 26. Блага А.Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання): монографія. Харків: Макаренко. 2014.- 360 с.
 27. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству: Лист Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 № 1/11-5480.
 28. Джужа А. О. Стратова віктимізація та роль поліції в запобіганні їй.-К.: Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, 2018 № 4 (109), С.52-65.